

Olympiáda ľudských práv

XIX. ročník, školský rok 2016/2017

Krajské kolo

Kategória: Stredné školy

Tézy pre ústnu časť súťaže

1. Politické zriadenie, v ktorom žijeme, sa nazýva demokracia. Pôvod slova je v gréčtine a znamená „vládu ľudu“ alebo „moc ľudu“. V Ústave Slovenskej republiky je princíp „vlády ľudu“ alebo suverenity ľudu vyjadrený v čl. 2, podľa ktorého „štátna moc pochádza od občanov“. Od čias aténskej demokracie (6. storočie pred n. l.) sa pojem demokracie, pojem ľudu, ako aj praktický výkon demokratickej vlády značne zmenili.

Vyložte, aké sú hlavné znaky modernej demokracie v tej podobe, v akej sa v Európe etablovala najmä po 2. svetovej vojne a v krajinách východnej Európy po roku 1989. Popíšte situáciu v Československu pred rokom 1989. V čom sa súčasná európska demokracia líši od demokracie aténskej? Čo v tomto kontexte vyjadruje pojem ľud, kto ho tvorí, akým spôsobom vykonáva svoju moc, aké sú pravidlá politického rozhodovania, aké princípy sa pri rozhodovaní musia dodržiavať? Ako moderná demokracia súvisí s imperatívom dodržiavania ľudských práv?

2. Moderná európska demokracia sa spravidla označuje ako *liberálna demokracia*. V súčasnosti čoraz viac z politicko-teoretického i stranícko-politického frontu počuť názor, že liberálna demokracia je v kríze.

Vysvetlite, prečo nazývame demokratické zriadenia existujúce vo väčšine európskych štátov a štátov Severnej Ameriky liberálnymi demokraciami? Vyložte základné znaky liberálnej demokracie. Ako sa v tomto zriadení uplatňujú základné ľudské práva a slobody? Je podľa Vás adjektívum 'liberálna' ako označenie modernej demokracie nadbytočné, prípadne nenáležité? Vysvetlite svoj názor. Môže byť demokracia aj iná ako liberálna? Prečo viaceré zdroje hovoria o kríze liberálnej demokracie? (Poznámka: Libertas bola v starovekom Ríme bohyňou slobody.)

3. V júni 2016 sa vo Veľkej Británii uskutočnilo referendum o vystúpení z Európskej únie, v ktorom pri účasti 72% oprávnených voličov a voličiek zvíťazili zástancovia odchodu z EÚ pomerom 52% ku 48%. Referendum je inštitút priamej demokracie, a preto ho niektorí politici a aktivisti vyzdvihujú ako najdokonalejšie vyjadrenie princípu suverenity ľudu. Referendom sa väčšinou rozhoduje o otázkach mimoriadnej závažnosti a veľkého spoločenského významu a dopadu. Jeho výsledok je spravidla nezvratný, alebo zvrtný len v ďalekej perspektíve.

Rozveďte, aké poučenia by ste vedeli vyvodiť z britského referenda? Akým spôsobom by ste zabezpečili, aby v takýchto veľmi závažných otázkach voliči a voličky rozhodovali naozaj informovane a zodpovedne, resp. aby sa naplnil aj ten základný princíp liberálnej demokracie, podľa ktorého vôľa väčšiny musí byť obmedzená záujmami a potrebami menšiny prípadne i ďalších generácií? Aké iné inštitúty priamej demokracie ešte poznáte?

4. V minulom roku sa na Slovensku aj v Európe veľa hovorilo – a naďalej hovorí - o náraste extrémizmu a o potrebe bojovať proti extrémizmu. Na mnohých školách, možno aj na Vašej sa uskutočnili besedy alebo iné podujatia na tému boja proti extrémizmu. Prezident Andrej Kiska vo svojom novoročnom prejave vyzval všetkých účastníkov internetových diskusií, aby sa správali zodpovedne a s úctou k dôstojnosti iných.

Povedzte, v čom vidíte Vy podstatu extrémizmu, či a v čom ohrozuje základy liberálnej demokracie a princíp rešpektovania ľudských práv? Čo je extrémistický prejav (nenávistná reč, či už v hovorenej alebo písanej podobe) a čo extrémistické konanie? Uvedte príklady. Aká je podľa Vás deliaca línia medzi slobodou prejavu a nenávistnou rečou? Aké opatrenia by ste urobili (napr. v činnosti orgánov výkonu spravodlivosti, zodpovedného správania sa politických a verejných činiteľov, v rámci školského systému, pri práci médií), aby sloboda prejavu bola v maximálne možnej miere rešpektovaná a negatívne dopady nenávistných prejavov minimalizované?

5. Teroristi v roku 2016 v Európe opäť útočili: v Bruseli, Nice, Berlíne, v Istanbule dokonca viackrát. Útoky v iných častiach sveta, napríklad v Iraku, akoby sa nás už ani netýkali. Európanky a Európania sa cítia byť čoraz ohrozenejšími a očakávajú od svojich vlád ako aj od orgánov Európskej únie účinné opatrenia na zabránenie hrozby teroristických útokov. Niektorí politici, političky ale i bežní ľudia vidia príčiny teroristických útokov v nekontrolovanej migrácii z krajín mimo EÚ.

Ako by ste zladili opatrenia zamerané na minimalizáciu hrozby teroristických útokov v Európe s požiadavkou rešpektovať základné práva a slobody občanok a občanov EÚ (napr. právo na súkromie, slobodu pohybu, právo prijímať a rozširovať informácie), ale aj rešpektovať ľudské práva migrujúcich ľudí? Existuje podľa vás priama súvislosť medzi terorizmom a masovou migráciou?

6. Všeobecná deklarácia ľudských práv bola Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov prijatá v roku 1948, po takmer tri roky trvajúcich rokovaniach, ktoré sa začali vzápätí po ukončení 2. svetovej vojny.

Vysvetlite politický a historický kontext prijatia tohto dokumentu. V čom priniesol nový pohľad na chápanie ľudských práv? V čom vidíte jeho hlavný prínos? Vyzdvihnite – podľa Vás – najkľúčovejšie časti deklarácie. Má táto deklarácia ešte stále význam?

7. Určite poznáte vo svojom blízkom alebo širšom okolí osobu so zdravotným postihnutím. Výkon niektorých ľudských práv v prípade osôb so zdravotným postihnutím alebo so zdravotným problémom môže byť sťažený.

Uvedte, aké opatrenia zo strany štátu, prevádzkovateľov verejných zariadení a inštitúcií sú potrebné, aby osoby so zdravotným postihnutím mohli vo svojom živote rovnocenne realizovať svoje ľudské práva, konkrétne v oblasti prístupnosti prostredia, dopravy, informácií, služieb a tovarov.

8. Pred štyridsiatimi rokmi, dňa 1.1.1977 bol zverejnený dokument občianskej iniciatívy Charta 77, ktorý nastavil zrkadlo vtedajšiemu politickému režimu ČSSR a najmä porušovaniu občianskych práv a slobôd. K ich dodržiavaniu sa predstavitelia štátu zaviazali podpisom Záverečného aktu helsinskej konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe (1975).

Uvedte meno aspoň jedného činiteľa (autora, hovorca alebo signatára) Charty '77. Ktoré sú základné ľudskoprávne pakty OSN, prijaté roku 1966, na ktoré sa charta odvolávala? Uvedte, v čom bol podľa vás zmysel tejto iniciatívy, ak text Charty nikde nebol (nemohol byť) oficiálne zverejnený? O činnosti chartistov sa bolo možné dozvedieť len z nepriamych zdrojov, pričom ich odsudzovaniu a ostrakizácii venovali oficiálna moc a oficiálne médiá značné úsilie a samotní chartisti boli prenasledovaní a často aj väznení. Má občianska ostražitosť a zasadzovanie sa za hodnoty a ideály opodstatnenie a význam aj v súčasných podmienkach liberálno-demokratických zriadení? Ak áno/ak nie, argumentujte (teoreticky i na konkrétnych príkladoch), prečo.

9. Národná rada SR prijala 30.11.2016 novelu zákona o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností. Predkladatelia novely deklarovali cieľ eliminovať špekulatívne registrácie údajných cirkví a náboženských spoločností za účelom získania finančných príspevkov od štátu. Novela zákona zvýšila minimálny počet plnoletých členov a členiek pre registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti z 20-tisíc na 50-tisíc.

Situujte sa do role poslanca/poslankyne Národnej rady SR a argumentujte či je/nie je novela zákona v súlade s Ústavou SR a jej medzinárodnými ľudskoprávnymi záväzkami. Vysvetlite, aký dopad by mala implementácia novely zákona – pozitívny alebo negatívny – na slobodu myslenia, svedomia, prejavu a vyznania.

10. V škole, na pracovisku vašich rodičov alebo inde môže dochádzať k rôznym prejavom priamej a nepriamej diskriminácie, čiže nerovného zaobchádzania. Diskrimináciou môže byť nerovné zaobchádzanie štátu s občanmi a občiankami, nerovné zaobchádzanie nadriadených s podriadenými, ale môže k nemu dochádzať aj vo vzťahu dvoch alebo viacerých fyzických osôb, žiakov a žiačok alebo zamestnancov a zamestnankýň.

Zamyslite sa nad tým, k akým rôznym formám a prejavom diskriminácie dochádza vo vzťahu občan/občianka a štát, v škole alebo na pracovisku a popíšte ich s využitím všetkých svojich poznatkov a skúseností.

11. Pred vyše 70-timi rokmi sa skončila 2. svetová vojna, najväčšia tragédia v dejinách ľudstva. Jedným z jej najhroznejších prejavov bol holokaust. Vlni otvorili v priestoroch bývalého pracovného a koncentračného tábora v Sereďi Múzeum holokaustu.

Stručne vysvetlite, čo označujeme slovom holokaust. Uvedte, aké základné ľudské práva boli od nástupu nacistov k moci postupne osobám židovského pôvodu odopierané, popíšte v základných bodoch ich situáciu pred deportáciami a ich položenie v koncentračných a vyhladzovacích táboroch. Prečo je dôležité pripomínať si holokaust? Ako v tomto kontexte hodnotíte odporúčanie ministerstva školstva, aby žiaci a žiačky stredných škôl navštevovali pamätné miesta holokaustu ako jedno z opatrení na elimináciu vplyvu extrémizmu na mladých ľudí?

12. V medzinárodnom testovaní PISA si naši 15-roční žiaci a žiačky opäť pohoršili, a to vo všetkých meraných oblastiach: čítanie s porozumením, matematická i prírodovedná gramotnosť. Odborníci a odborníčky čoraz nástojčivejšie poukazujú na to, že právo na vzdelanie – ktoré SR formálne

zabezpečuje všetkým deťom a mladým ľuďom – znamená v zmysle Dohovoru OSN o právach dieťaťa ale aj podľa Rady Európy právo na kvalitné vzdelanie.

Vysvetlite, prečo je právo na vzdelanie takým dôležitým ľudským právom? Stručne vyložte, čo viete o uplatňovaní tohto práva v rôznych častiach sveta a v našej krajine. Uvedte, čo sú podľa Vás príčiny znižovania úrovne vzdelanosti v našej krajine, ak súhlasíte s takýmto hodnotením. Aké opatrenia by ste urobili, keby ste boli premiérom/premiérkou alebo ministrom/ministerkou školstva, v záujme lepšieho naplnenia práva na kvalitné vzdelanie pre všetkých?

13. V článku 12 Ústavy SR sa nachádza ustanovenie o tom, že „základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremiľateľné a nezrušiteľné.“

Vysvetlite, čo uvedený princíp znamená, v čom tkvie jeho zmysel a význam. Vidíte priamu súvislosť s požiadavkou bezpodmienečnej platnosti ľudských práv a základnými atribútmi liberálnej demokracie? Skúste namodelovať ideálne demokratické prostredie vo svojej škole: ako by ste zladili nárok na dodržiavanie ľudských práv (v tomto prípade práv dieťaťa, práv rodičov, ale aj všetkých ostatných účastníkov vzdelávacieho procesu) s princípom „právneho štátu“, teda s požiadavkou, že školský život sa musí riadiť určitými pravidlami a všetci si musia plniť stanovené povinnosti, aby boli naplnené ciele vzdelávania?

14. Od roku 1991 platí na Slovensku zákaz trestu smrti. Od roku 2003 je tento zákaz absolútny, vzťahuje sa aj na činy spáchané v čase vojny alebo v čase bezprostrednej hrozby vojny.

Uvedte ľudskoprávne dôvody zrušenia trestu smrti. Vysvetlite svoje stanovisko v otázke trestu smrti. Uvažujte v širších súvislostiach (napr., rôzne prístupy k zákazu trestu smrti; vyrovnávanie sa demokracií so zákazom trestu smrti v prípade postihovania osôb páchajúcich teroristické činy a pod.)

15. V roku 2012 Krajský súd v Prešove rozhodol, že na jednej zo škôl v kraji dochádza k segregácii rómskych detí a zaviazal školu k náprave daného stavu. Dnes sme v roku 2017.

Vysvetlite najprv, čo chápete pod pojmom segregácia v škole. Povedzte, či vidíte nejaké pozitívne alebo negatívne posuny v riešení tejto problematiky na Slovensku medzi rokmi 2012 až 2017. Ako by ste Vy riešili vzdelávanie detí z rómskych osád a všetko, čo s tým súvisí. Snažte sa používať ľudskoprávne argumenty.

16. Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu (tzv. Istanbulský dohovor) uvádza medzi iným: »Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne a iné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa v trestnom konaní začatom po spáchaní akýchkoľvek násilných činov v rozsahu pôsobnosti tohto dohovoru, kultúra, zvyk, náboženstvo, tradícia alebo takzvaná „česť“ nepovažovali za ospravedlnenie takýchto činov.«

Uvedte, v čom vidíte význam citovanej pasáže Istanbulského dohovoru všeobecne ako aj osobitne v súvislosti s integráciou osôb neeurópskeho pôvodu do spoločností európskych krajín zvlášť? Aké podmienky by mal štát stanoviť pre úspešnú integráciu ľudí na úteku či migrantov a migrantiek? Aké argumenty by ste mohli uviesť v prospech ratifikácie Istanbulského dohovoru v SR?

17. V politickom a spoločenskom diskurze aj v médiách sa môžete často stretnúť s výrazmi *integrácia* (napr. integrácia cudzincov, školská integrácia osôb so zdravotným postihnutím), *inklúzia* (napr. inklúzia Rómov a Rómok), *asimilácia* (napr. prirodzená vs. násilná asimilácia príslušníkov a príslušníčok národnostných menšín).

Vysvetlite, aký je rozdiel medzi pojmami asimilácia, integrácia a inklúzia. Ak Vám uvedené pojmy nie sú známe, rozmýšľajte nad tým, akými prostriedkami by ste zabezpečili začleňovanie príslušníkov a príslušníčok menšinových skupín do spoločnosti? Ako by ste zabezpečili práva dotknutých skupín na zachovanie ich identity resp. ako by ste zohľadnili ich osobitosti? Zachovanie a rozvoj ktorých prvkov, znakov a prejavov ich kultúry, alebo odlišného spôsobu života by ste bezpodmienečne podporovali? Mali by sa tieto prejavy obmedziť na súkromie, alebo by mali/mohli byť súčasťou verejného života? Mali by byť garantované výberovo, len pre niektoré kultúrne práva a diferencovane podľa jednotlivých menšinových skupín? Zdôvodnite svoj názor. Myslíte si, že pre zabezpečenie sociálnej, právnej a kultúrnej súdržnosti spoločnosti postačuje, aby sa prispôbovala výhradne menšina väčšine, alebo je to vzájomný proces? Ak si myslíte, že je vzájomný, v čom vidíte úlohy pre všetkých účastníkov kultúrneho dialógu?

18. V období revolučných zmien rokov 1989 – 1990 sa otvorila aj otázka odluky cirkví od štátu. Pred voľbami do Národnej rady Slovenskej republiky sa táto požiadavka dostala aj do volebného programu viacerých politických strán.

Uvažujte nad tým, čo bolo podstatou tejto požiadavky v Novembri 1989. Aké bolo postavenie cirkví v období monopolnej moci komunistickej strany, do akej miery bola zaručená sloboda svedomia, vyznania a náboženstva? Čo znamená odluka cirkví od štátu z hľadiska finančného a materiálneho, resp. politického a ideologického? Aký je vzťah medzi dvoma nasledovnými ustanoveniami našej ústavy: „Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.“, resp. „Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. (...) Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.“ Myslíte si, že ústava už samotnými uvedenými ustanoveniami zakotvuje odluku cirkví od štátu? Ak si to nemyslíte, aké – pozitívne alebo negatívne – dôsledky na slobodu svedomia, viery a vyznania by podľa Vás skutočná odluka znamenala?

19. Ústava SR zakotvuje petičné právo ako jedno z občianskych a politických práv. Petíciou môžu ľudia iniciovať aj referendum. Predmetom petície a referenda však nemôžu byť ľudské práva.

Vysvetlite, prečo ľudské práva nemôžu byť predmetom petície a referenda? Čo v praxi znamená tento zákaz a ako sa uplatňuje? Uvedte konkrétne príklady. Skúste tiež odpovedať na otázku, s akými formami jeho uplatnenia ste sa v ostatných rokoch stretli vo svojom bezprostrednom okolí, či už v škole, miestnej komunite, na celoštátnej alebo aj celoeurópskej úrovni.

20. Od tohto roka platí nové nariadenie, navrhnuté Ministerstvom kultúry SR, podľa ktorého verejnoprávny rozhlas musí vysielať minimálne 35% slovenskej hudobnej produkcie, v časovom

rozmedzí od šiestej ráno do polnoci, súkromné rádiá 30%. Tým sa zvyšujú kvóty na slovenskú produkciu, ktoré boli v pomere 25%, resp. 20% zavedené pred rokom. Výnimku dostali len niektoré rádiá/programy zamerané na vyslovene menšinové žánre, resp. menšinové poslucháčstvo (Rádio Devín – klasická hudba, Rádio Patria, vysielanie aj pre národnostné menšiny, rockové rádiá.)

Aký je Váš názor na zavedenie kvót pre slovenskú hudobnú produkciu? Vidíte rozdiel medzi stanovením povinnosti pre verejnoprávny rozhlas a súkromné rádiá? Myslíte si, že tento krok je správny, pretože podporuje pôvodnú slovenskú tvorbu a miestnu, národnú kultúru? Alebo je to zásah do slobody podnikania a slobody šírenia informácií? Myslíte si, že tento problém sa má riešiť prirodzene, prostredníctvom dopytu a ponuky? Alebo si myslíte, že tvorba playlistov je tak či tak manipulovaná a nie je šanca na presadenie nových autoriek a autorov, ktorí nemajú podporu zo strany silných aktérov mediálneho trhu? Alebo si myslíte, že celkovo ide o pseudoprávny problém, pretože v ére internetu, youtube a rôznych hudobných aplikácií si každý človek aj tak môže stiahnuť a počúvať takú hudbu, akú chce?

Autorka a autor: PhDr. Dagmar Horná, PhD. a PhDr. Kálmán Petőcz, PhD.

Recenzentka: PhDr. Dagmar Horná, PhD.

Redakčná úprava: PhDr. Dagmar Horná, PhD.

Celoštátna komisia Olympiády ľudských práv

Vydal: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, 2017